

In memoriam Cherif Bassiouni

Op 25 september 2017 overleed op 79-jarige leeftijd in zijn thuisstad Chicago Mahmoud Cherif Bassiouni, Emeritus Professor of Law aan DePaul University, President van het Siracusa International Institute for Criminal Justice and Human Rights en erevoorzitter van de International Association of Penal Law. De reacties die zijn overlijden teweegbrengt, laten zien wat een groot voorbeeld hij was en is voor velen die een bijdrage willen leveren aan een vreedzame wereld. Door de geestkracht van zijn werk heeft hij vele mensen over de hele wereld geïnspireerd. Met zijn wortels in de Arabische wereld en zijn vertrouwdheid met de westerse wereld heeft Bassiouni zich in praktijk en in theorie ingezet voor de eerbiediging van mensenrechten en de *rule of law* en de beëindiging van straffeloosheid. Deze bijdrage is een bescheiden poging te reflecteren op zijn bijzondere persoonlijkheid en de betekenis van zijn werk voor, met name, het internationaal strafrecht.

Wie zich ooit heeft verdiept in het internationaal strafrecht zal ook het werk van Bassiouni kennen. Niet voor niets wordt hij ook wel aangeduid als de 'Father of International Criminal Law'. De bijdrage van Bassiouni aan de ontwikkeling van het internationaal strafrecht en in bredere zin het internationaal publiekrecht, is indrukwekkend, niet alleen vanwege de hoeveelheid wetenschappelijke publicaties, maar vooral vanwege de bepalende rol die hij heeft gehad voor de ontwikkeling van wat wij nu kennen als het internationaal strafrecht. Zijn rol was cruciaal voor de totstandkoming van het Rome Statute, en daarmee het International Criminal Court. Ook maakte hij deel uit van verschillende VN-commissies, onder meer als voorzitter van de door de Veiligheidsraad ingestelde commissie van experts om de schendingen van internationaal humanitair recht in het voormalig Joegoslavië te onderzoeken en, recenter de 'UN International Commission of Inquiry on Libia' (2011-2012). Sinds 1974 was hij president van de AIDP, sinds 2004 honorair president, een functie waarin hij laatstelijk is opgevolgd door de Utrechtse hoogleraar John Vervaele. Het werk van Bassiouni is veelvuldig bekroond met prijzen en erkenntissen. Ik noem hier zijn nominatie voor de Nobelprijs voor de Vrede in 1999 en de 'The Hague Prize for International Law' in 2007.¹

Een ander belangrijk onderdeel van zijn werk, en dat van de medewerkers van het door hem in 1972 opgerichte Siracusa International Institute for Criminal Justice and Human Rights en het in 1990 opgerichte International Human Rights Law Institute van DePaul University (IHR-LI), was het onderwijzen van juristen in het internationaal strafrecht en de mensenrechten en het bijdragen aan hervormingen ter versterking van de rechtsstatelijke en mensenrechtelijke waarborgen wereldwijd. Een voorbeeld

daarvan is de Specialization Course in International Criminal Law voor jonge afgestudeerde strafrechtjuristen afkomstig vanuit de hele wereld – in 2010 was ik een van hen – waarvan Bassiouni sinds de eerste editie in 2001 ieder voorjaar opnieuw – en zelfs nog dit jaar – een drijvende kracht was.

Door zijn richtinggevende visie en zijn onvermoeibare kracht om dingen te willen veranderen, is hij daadwerkelijk in staat gebleken international criminal justice naar een hoger niveau te brengen

Bassiouni zag het als zijn levenstaak bij te dragen aan een wereld van rechtvaardigheid en respect voor mensenrechten. In een wereld van conflicten achtte hij het essentieel dat door een adequaat systeem van *international criminal justice* verantwoording wordt afgelegd voor mensenrechtenschendingen. Door zijn richtinggevende

Noten

1. Het is onmogelijk in deze bijdrage volledig recht te doen aan het werk van Bassiou-

ni. Voor een vollediger beeld verwijs ik naar de website: <http://mcherifbassiouni.com>.

visie en zijn onvermoeibare kracht om dingen te willen veranderen, is hij daadwerkelijk in staat gebleken international criminal justice naar een hoger niveau te brengen. Niet alleen door de totstandkoming van het ICC, maar zeker ook door (het bereik van) zijn wetenschappelijke werk in het internationale strafrecht waarbij hij telkens opnieuw een drijvende kracht is gebleken bij het aangaan van de veranderende (wereldwijde) uitdagingen. De afgelopen twee decennia sprak hij ook vaak zijn zorg uit vanwege de negatieve impact van terrorisme en globalisering op mensenrechten en international criminal justice. Tegelijkertijd wist hij altijd opnieuw richting te geven. Zo was hij na de aanslagen van 9/11 zeer kritisch over zowel de erosie van de rule of law uit naam van de strijd tegen het terrorisme, als over het gebruik van geweld uit naam van de Islam (en daarmee het onbegrip van de Islam). Ook schreef hij over de rol van de sharia om gerechtigheid te kunnen bereiken. Recentelijk vroeg hij aandacht voor de negatieve effecten van globalisering op mensenrechten en international criminal justice.² Hij zag dat globalisering de tekortkomingen van de mogelijkheden van het internationale systeem (mensenrechtelijk, internationaal humanitair en internationaal strafrechtelijk) blootlegt, gelet op de gevolgen van technologische ontwikkelingen, de macht en (kennelijke) onschendbaarheid van multinationals en klimaatverandering. Staten en internationale organisaties zijn niet in staat gebleken om hun institutionele functies uit te oefenen. Daar kunnen en mogen we niet in berusten. Het is de verantwoordelijkheid van de 'civil society' om te blijven streven naar een internationaal systeem waarin verantwoording wordt afgelegd voor mensenrechtenschendingen en straffeloosheid wordt tegengaan.

Voor hem als geboren Egyptenaar was een van zijn levensmissies het bevorderen van de vrede in het Midden-Oosten. Dat heeft hij gedaan door, in publicaties en door zijn inzet voor diverse onderzoekscommissies, veelal in VN-verband, mensenrechtenschendingen aan de orde te stellen, staten te helpen bij het versterken van de rule of law en mensen met verschillende geloofsovertuigingen te verenigen. In 2016 verscheen zijn boek *Chronicles of the Egyptian Revolution and its Aftermath (2011-2016)* (Cambridge University Press), waarin hij de gebeurtenissen in Egypte sinds de revolutie van 2011 duidt en richting en hoop voor de toekomst geeft. Het huidige militaire regime wekt in alle opzichten bezorgdheid; de gebeurtenissen sinds 2011 geven echter hoop op een humane en zorgzame samenleving, waar sprake is van gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid voor eenieder. Bassiouni heeft het als zijn missie gezien daaraan een bijdrage te leveren. Hij deed dat met het vertrouwen dat vele anderen dat op hun manier ook zullen doen: alleen dan zal verandering kunnen optreden.

Bassiouni had voor zijn studenten en medewerkers een oprechte belangstelling en was voor velen een inspirator vanwege zijn intellect, de rijkdom van ervaringen die hij met zich meedroeg en zijn visie op de rol van het recht om bij te dragen aan een betere wereld. Ik herinner mij de gastvrijheid van hem en zijn vrouw Elaine bij hem thuis in Chicago: een van mijn meest dierbare herinneringen aan de tijd die ik voor mijn promotieonderzoek doorbracht aan het IHRLI in Chicago. Bij een kop koffie na het eten in zijn werkkamer, werd ik door de enorme hoeveelheid foto's, schilderijen en andere herinneringsstukken de iconische statuur van Bassiouni gewaar. Onvergetelijk is het gesprek

dat wij daar voerden over religie en zijn overtuiging dat er één God is, die wordt gedeeld door de drie Abrahamitische religies, net als door andere geloven. Dat maakt ons allen gelijkwaardig en zou richting moeten geven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de mensheid voor een vreedzame en rechtvaardige wereld. Die boodschap, zo legde hij uit, volgt ook uit de verzen van de Koran.

Op de dag van zijn overlijden zond Bassiouni een afscheidsboodschap rond in zijn netwerk: 'From God we come and to God we return'. De inhoud van die boodschap raakt de kern van wie hij was, waar hij voor stond en wat hij wil meegeven aan ons. Hij presenteert die boodschap met drie citaten:

De profeet Mohammed: 'If you see a wrong, you must right it: with your hand if you can, or, with your words, or with your stare, or with your heart and that is the weakest of faith.'

Paus Paulus VI: 'If you want peace, work for justice.'

Rabbijn Simeon ben Gamaliel: 'The world rests on three pillars: on truth, on justice and on peace.'

Bassiouni noemde dit de drie waarden die hij zag als zijn missie in het leven. Zijn stem wordt gemist, maar de opdracht blijft. •

Den Haag, oktober 2017
Marianne Hirsch Ballin

² Zie ook: M. Cherif Bassiouni (ed.), *Globalization and its impact on the future of Human Rights and International Criminal*

Justice, Cambridge: Intersentia 2015.